

Prezența militară rusească în Republica Moldova prin prisma jurisprudenței CEDO

Alexandru TĂNASE

Abstract

In the article below, I analyse the role of the Judgment of the European Court of Human Rights in the case of Ilașcu and others v. Moldova and Russia. This judgment, being pronounced by an international tribunal, benefits from the authority and power of the *res judicata*. However, this argument was “strategically ignored” by the Moldovan political establishment. I tried to find the answer to the question: Why has Moldovan diplomacy never used this strong argument, provided by the ECHR?

The conclusion I reached is that the political leaders in these three decades, even if they declaratively demanded the withdrawal of Russian troops from the territory of the Republic of Moldova, *de facto* wanted the presence of the 14th Army on its territory. The *de facto* Russian troops remained a guarantee of keeping in the Russian orbit of the Republic of Moldova, a kind of neo-MSSR controlled by the Kremlin, whose patrimony was left to devour the post-Soviet kleptocratic elites.

In the 30 years, according to opinion polls, the issue of illegal Russian military presence in Moldova oscillates between the eighth and tenth percent in the hierarchy of the most pressing problems facing Moldovan society. However, it remains the number one problem of this state, without the solution of which will not be any substantial change in foreign policy is possible, but neither in domestic policy. For three decades of independence, the issue of the occupied territories on the left bank of the Dniester and Bender (Tighina), together with indirect instruments of influence, such as the media, the Russian orthodox church, imperial minorities, economic and energy blackmail, remains one of the most important instruments of Kremlin’s control over the Republic of Moldova.

Keywords: Republic of Moldova, Russian troops, ECHR.

1. Conflict intern sau agresiune militară externă?

La 27 august 1991, pe teritoriul fostei RSSM, o așchie a României interbelice, cu o populație neomogenă din punct de vedere etnic, profund rusificată și sovietizată, măcinată de o incertitudine identitară și intoxicată de românofobie, a fost proclamată independența unei construcții statale fragile, care a fost botezată Republica Moldova. Trebuie să menționăm faptul că teritoriul fostei RSSM era format nu doar din teritoriul fostei provincii românești ocupat de Rusia sovietică în 1940. Sudul Basarabiei, care la momentul anexării era populat în proporție de 90% din români, a fost „decupat” de Stalin și alipit la Ucraina, în schimb, la RSSM au fost alipite teritoriile din stânga Nistrului, cu o populație ce avea deja mentalitatea de *homo sovieticus* bine conturată.

Însăși denumirea noii creațiuni statale (Republica Moldova) ridică multe semne de întrebare. Dacă ar fi să ne referim la fapte și argumente pur juridice, vom constata că această denumire este una destul de discutabilă (la fel ca și în cazul Macedoniei de Nord¹). Principatul medieval al Moldovei a fost împărțit în mai multe regiuni de-a lungul timpului: sudul Basarabiei de-a lungul Dunării a fost anexat de Imperiul Otoman, Bucovina a intrat în componența Imperiului Habsburgic, iar Basarabia a fost anexată de Imperiul Rus. În conformitate cu hotărârile Congresului de la Paris din 1856², Statul Moldova a dispărut în anul 1859, atunci când s-a unit cu statul Valahia. Potrivit Convenției de la Paris, succesorul de drept al Moldovei Medievale au fost Principatele Unite, mai apoi România. La acel moment, provincia Basarabia deja fusese ruptă din trupul Moldovei istorice și anexată la Imperiul Țarist. Basarabia s-a reunit cu România abia în 1918, ca o fostă provincie a Moldovei medievale. În 1940, în urma semnării Pactului Molotov-Ribbentrop, acest teritoriu a fost ocupat din nou de Rusia sovietică. Astfel, actualul stat Republica Moldova nu are cum să fie continuatorul statului medieval Moldova, iar istoria acestui stat începe cu data de 27 august 1991, la declararea independenței sale.

Trebuie să menționăm clar că existența Republicii Moldova este o consecință directă a Pactului Molotov-Ribbentrop, consfințită de o serie de alte tratate care au urmat după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, începând cu Pacea de la Paris, din 1947, dar continuând și cu Conferința de la Helsinki, din 1975. Chiar dacă părinții fondatori ai Republicii Moldova au revendicat pentru nou-creatul stat o identitate etnică culturală și politică ce își avea originea în „spațiul istoric și etnic al devenirii sale naționale”³, care este spațiul românesc, Kremlinul vedea cu totul altfel identitatea noului stat. Independența Republicii Moldova a fost și este văzută și astăzi de Moscova drept o alternativă contrară a reunirii cu România sau a oricărei alte forme de revenire a acestui teritoriu în spațiul său firesc european (inclusiv integrarea în UE). **Astfel, declanșarea de către Rusia a focarelor de separatism în sudul Basarabiei și ocupația militară a raioanelor din stânga Nistrului a fost o acțiune bine calculată ce avea ca scop menținerea acestui teritoriu în cadrul *fatherland*-ului rusesc post-sovietic.**

¹ În momentul proclamării independenței față de Iugoslavia în 1991 și până în 2019 denumirea oficială a țării era Macedonia (sau Republica Macedonia). A devenit membră a organizației Națiunilor Unite în 1993, dar, ca urmare a unei îndelungate dispute cu Grecia pe tema numelui de Macedonia, a fost admisă sub denumirea provizorie de Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei. La 12 februarie 2019, Republica Macedonia și-a oficializat schimbarea denumirii în Republica Macedonia de Nord, așa cum era prevăzut în Acordul de la Prespa semnat în 2018.

² [http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Congresul_de_la_Paris_\(1856\)](http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Congresul_de_la_Paris_(1856)) (accesat: 20.10.2021).

³ Declarația de independență a Republicii Moldova, 27 august 1991.

În sud, mișcarea separatistă Gagauz Halkı, sprijinită deschis de Moscova, proclama în raioanele Comrat, Ceadâr-Lunga și Vulcănești așa-numita Republică Găgăuză. La est, în așa-numita Transnistrie, directorii întreprinderilor industriale subordonate Moscovei proclamă așa-numita „Republică Moldovenească Nistreană”. **În ambele cazuri, sprijinul decisiv pentru ambele mișcări separatiste a fost oferit de fosta armată a 14-a a fostei URSS. Fără implicarea acesteia, cele două proiecte separatiste nu ar fi avut nicio șansă de izbândă.**

Această incursiune istorică este absolut necesară, în caz contrar, tabloul ar fi incomplet și ar fi dificil de înțeles nu doar logica evenimentelor din anii '90, dar și de ce, după 30 de ani de independență, moldovenii continuă politica „oscilațiilor strategice” și, spre deosebire de statele Baltice, nu manifestă fermitate în a se desprinde definitiv de fosta metropolă.

Chiar dacă în ultimii 30 de ani, conform sondajelor de opinie, aceste subiecte oscilează între locurile opt și zece în ierarhia celor mai stringente probleme cu care se confruntă societatea moldovenească, ele rămân a fi problema numărul unu a acestui stat, fără rezolvarea căreia nu va fi posibilă nicio schimbare substanțială în politica externă, dar nici în cea internă. Timp de trei decenii de independență, chestiunea teritoriilor ocupate din stânga Nistrului și mun. Bender (Tighina), deopotrivă cu instrumente indirecte de influență, cum sunt mass-media, biserica, minoritățile imperiale, șantajul economic și energetic, vor constitui pârgھیile de bază ale controlului Kremlinului exercitat asupra Republicii Moldova.

Orice analiză trebuie să pornească de la definirea problemei. Criza transnistreană nu este o excepție. În funcție de modul în care o vom defini, urmează a fi identificate și soluțiile. Astfel, dacă o vom defini drept „conflict transnistrean” sau „război civil”, actualul format de „soluționare pașnică a conflictului” „5+2” urmează a fi păstrat. El va funcționa până când, în final, așa-numita statalitate transnistreană va fi recunoscută ca o realitate pe plan extern.

Conflictul din stânga Nistrului dintre Republica Moldova și Federația Rusă a fost din start „servit” de către Kremlin, cu complicitatea Chișinăului, ca „război civil” sau „conflict interetnic”. În consecință, această definiție a ajuns să fie una quasi-generală în Occident (repet, cu concursul și lipsa totală de viziune a guvernelor de la Chișinău). Grație aceluiași manipulare a realității și substituirii de termeni, agresiunea militară a Federației Ruse împotriva guvernului constituțional de la Chișinău a ajuns să fie calificat de comunitatea internațională ca și un „conflict înghețat”, deși este suficient să dispară militarii ruși din regiune și acest conflict se va evapora de la sine, iar cele cinci raioane și mun. Bender (Tighina) nu se vor deosebi practic cu nimic de celelalte raioane din dreapta Nistrului.

În realitate, violențele din anii '90 din fosta RSSM au avut natura juridică a unui conflict armat dintre două state, Republica Moldova și Federația Rusă, și nicidecum a unui conflict interetnic sau război civil. Din aceste considerente, am insistat mereu asupra calificării crizei transnistrene drept **conflict armat dintre Republica Moldova și Federația Rusă din stânga Nistrului**, iar așa-numita „Transnistrie” și mun. Bender (Tighina), **să fie calificate drept teritorii ocupate de Federația Rusă**. Din această definiție ar rezulta o cu totul altă strategie de eliberare a acestor teritorii de trupele de ocupați și trecerea lor sub jurisdicția constituțională legală a Republicii Moldova, alături de celelalte raioane fără niciun fel de statut special.

2. Convenția cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului armat din zona nistreană a Republicii Moldova

La 21 iulie 1992, președintele de atunci al Republicii Moldova, Mircea Snegur, și cel al Federației Ruse, Boris Elțân, semnează (fără participarea liderilor formali ai separatismului) Convenția cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului armat din zona nistreană a Republicii Moldova⁴. Acest acord, care fără a exagera poate fi considerat unul dintre cele mai importante documente în istoria Republicii Moldova, definește explicit care au fost părțile beligerante în așa-numitul „război civil”, inclusiv care a fost rolul „pacificator” al armatei a 14-a a Federației Ruse.

[...] Republica Moldova și Federația Rusă, năzuind spre încetarea totală și cât mai grabnică a focului și spre reglementarea conflictului armat din raioanele nistrene prin mijloace pașnice [...], au convenit următoarele:

Articolul 1: Din momentul semnării Convenției, **părțile în conflict își asumă angajamentul de a întreprinde toate măsurile necesare pentru încetarea totală a focului**, precum și a oricăror acțiuni armate, una împotriva celeilalte. [...] Odată cu încetarea focului, **părțile în conflict procedează la retragerea unităților [...]**.

Astfel, preambulul și Articolul 1 al acestui acord indică foarte clar că părțile semnatare – Republica Moldova și Federația Rusă au avut în acest conflict calitatea de părți beligerante. **Astfel, intervenția în forță a trupelor militare ale Federației Ruse a fost o agresiune deschisă, în rezultatul căreia trupele de sub controlul acestui stat au ocupat o parte a teritoriului național al Republicii Moldova, instaurând o administrație de ocupație, total controlată de Rusia.**

⁴ https://ro.wikisource.org/wiki/Conven%C8%9Bie_cu_privire_la_principiile_reglement%C4%83rii_pa%C8%99nice_a_conflictului_armat_din_zona_nistrean%C4%83_a_Republicii_Moldova (accesat: 20.10.2021).

Acest aspect este constatat și în Hotărârea CEDO în cauza ILAȘCU ȘI ALȚII c. MOLDOVEI ȘI RUSIEI⁵.

87. La 21 iulie 1992, Președintele Republicii Moldova, dl Snegur, și Președintele Federației Ruse, dl Elțin, au semnat un acord cu privire la principiile de reglementare amiabilă a conflictului armat din regiunea transnistreană a Republicii Moldova (în continuare – «acord de încetare a focului» – a se vedea paragraful 292 de mai jos).

Pe exemplarul prezentat Curții de către Guvernul Republicii Moldova figurează numai semnăturile dlor Snegur și Elțin. Din partea sa, Guvernul Federației Ruse a prezentat Curții un exemplar pe care figurează semnăturile dlor Snegur și Elțin, în calitate de președinți ai Republicii Moldova și Federației Ruse.

Pe acest exemplar, sub semnătura dlui Snegur se află, de asemenea, semnătura dlui Smirnov, fără indicarea calității sale. Semnătura dlui Smirnov nu figurează pe exemplarul prezentat de către Guvernul Moldovei. În declarația sa în fața delegaților Curții, dl Snegur a confirmat că documentul oficial întocmit în două exemplare a fost semnat doar de către dumnealui și dl Elțin (anexa, dl Snegur § 228).

Așa precum rezultă din declarațiile obținute de către Curte, acordul a fost întocmit în cea mai mare parte de către partea rusă, care l-a prezentat pentru semnare părții moldovenești (anexa, Z § 281).

Vorbind despre Acordul de încetare a focului semnat la Moscova în iulie 1992, trebuie să menționez că, în cele aproape trei decenii care s-au scurs de la semnarea acestuia, autoritățile moldovenești și o serie de importanți liderii de opinie au interpretat acest acord în mod diferit decât a făcut-o CEDO – exclusiv de pe pozițiile Federației Ruse. Potrivit acestora, chiar dacă acordul a fost semnat între Președintele Rusiei B. Elțan și Președintele Moldovei M. Snegur, acesta este un acord dintre... (!) Moldova și Transnistria. Pentru a oferi sprijin acestui fals, pe documentul deținut de Rusia, a fost aplicată retroactiv semnătura lui Igor Smirnov.

Într-adevăr, versiunile Convenției... deținute de Moldova și a celei deținute de Rusia diferă substanțial: documentul Rusiei conține semnătura lui Igor Smirnov, iar cel deținut de Republica Moldova – nu. Acest detaliu a fost observat și de către judecătorii CEDO. În cadrul audierilor, Președintele Mircea Snegur a explicat această diferență în felul următor:

228. Acordul de încetare a focului semnat la Moscova în iulie 1992 nu a fost semnat de Smirnov, deși acesta a fost prezent. Atunci când acordul a fost semnat între Rusia și Moldova, părțile au făcut schimb de textul acordului. În

⁵ [http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:\[%2248787/99%22\],%22itemid%22:\[%22001-112760%22\]%7D](http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:[%2248787/99%22],%22itemid%22:[%22001-112760%22]%7D) (accesat: 20.10.2021).

acord existau, ca atare, doar două semnături: a lui Elțin și a lui Snegur. Martorul nu știe de unde a apărut semnătura lui Smirnov mai târziu. S-ar putea ca dl Ruțkoi să-l fi lăsat să semneze ulterior.

Spre deosebire de poziția moldovenilor, în cele trei decenii de la proclamarea independenței Republicii Moldova, poziția Federației Ruse a rămas neschimbată, folosindu-se mereu de „dreptul celui mai puternic”, ceea ce la modul practic a însemnat că aceasta din urmă nu și-a respectat niciodată obligațiile internaționale și le-a interpretat mereu cum îi convine în funcție de circumstanțe.

La modul declarativ, Rusia a susținut integritatea teritorială a Moldovei, dar în realitate ea a ghidat mereu politic, economic, financiar și militar, acțiunile administrației de la Tiraspol. Relativele acalmii în relațiile moldo-ruse durau exact atâta timp cât guvernul de la Chișinău etala loialitate față de Moscova, în caz contrar fiind „pedepsită” prin sancțiuni, embargouri și creșteri de prețuri la gaze etc. Astăzi, Rusia își gândește politica externă în termeni destul de apropiați de cei în care o făcea Stalin la momentul încheierii Pactului Ribbentrop-Molotov, arondându-și zone de influență, purtând războaie hibride împotriva vecinilor săi, stimulând separatismul și comițând rapțiuni teritoriale (cazul Crimeei și teritoriile ocupate din Estul Ucrainei).

3. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Ilașcu și alții c. Moldovei și Rusiei (Cererea nr. 48787/99)

Un al doilea document internațional la care mă voi referi mai jos și care are o valoare superioară celei unui tratat internațional este Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Ilașcu și alții c. Moldovei și Rusiei (Cererea nr. 48787/99). Fiind pronunțată de un tribunal internațional, această hotărâre beneficiază de autoritatea și puterea lucrului judecat. În cadrul acestui dosar, Curtea a efectuat o vizită de constatare a faptelor la fața locului, în cursul căreia ea a audiat 43 de martori – oficiali și oameni politici moldoveni și militari din Armata a 14-a. Astfel, mărturiile acestora constituie un material foarte valoros pentru a înțelege detaliile acestei probleme.

Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Ilașcu și alții c. Moldovei și Rusiei stabilește cât se poate de clar și univoc că Federația Rusă exercită jurisdicția *de facto* asupra acestui teritoriu și că fără implicarea acesteia, așa-numitul conflict transnistrean nu ar fi existat.

380. Curtea observă că, pe parcursul conflictului din Republica Moldova din anii 1991-92, trupele Armatei a Paisprezecea (care a aparținut succesiv URSS, CSI și ulterior Federației Ruse) staționate în Transnistria, care este parte integrantă a Republicii Moldova, au luptat împreună cu și de partea

forțelor separatiste transnistrene. Mai mult, cantități mari de arme din depozitele Armatei a Paisprezecea (care ulterior a devenit GOR) au fost transmise în mod benevol separatiștilor, care au mai putut obține și alte arme, fără ca soldații ruși să se opună (a se vedea paragrafele 48-136 de mai sus).

Curtea notează că, începând cu luna decembrie a anului 1991, autoritățile moldovenești au denunțat în mod sistematic în fața organismelor internaționale ceea ce ele au numit „acte de agresiune” ale Armatei a Paisprezecea împotriva Republicii Moldova și au acuzat Federația Rusă de susținerea separatiștilor transnistreni.

Având în vedere principiul responsabilității statului pentru abuzurile de putere, acesta, după cum a declarat Guvernul Federației Ruse, nu este aplicabil în privința Federației Ruse, deoarece Armata a Paisprezecea nu a participat la operațiuni militare între forțele militare ale Republicii Moldova și insurgenții transnistreni.

381. Pe parcursul confruntărilor dintre autoritățile Republicii Moldova și separatiștii transnistreni, liderii Federației Ruse au susținut autoritățile separatiste prin declarațiile lor politice (a se vedea paragrafele 46, 75, 137-138 de mai sus). Federația Rusă a elaborat prevederile principale ale acordului de încetare a focului din 21 iulie 1992 pe care ea l-a semnat ca parte.

382. În lumina tuturor acestor circumstanțe, Curtea consideră că responsabilitatea Federației Ruse este angajată în ceea ce privește faptele ilegale comise de separatiștii transnistreni, luând în considerație susținerea politică și militară oferită de aceasta pentru instaurarea unui regim separatist și participarea militarilor săi la luptele care au avut loc.

Aționând astfel, autoritățile Federației Ruse au contribuit atât militar, cât și politic la crearea regimului separatist în regiunea transnistreană, care este o parte integrantă a Republicii Moldova.

În continuare, Curtea notează că, chiar și după acordul de încetare a focului din 21 iulie 1992, Federația Rusă a continuat să ofere sprijin militar, politic și economic regimului transnistrean (a se vedea paragrafele 111-116 de mai sus), permițându-i astfel acestuia să supraviețuiască și să se consolideze pentru a obține o anumită autonomie față de Moldova. Evenimentele istorice din „**tre-cutul nostru recent**”, după proclamarea independenței față de URSS, sunt redate cu exactitate în paragrafele 28-56 ale Hotărârii CEDO în cauza Ilașcu și alții c. Moldovei și Federației Ruse.

§ 28. Creată prin decizia Sovietului Suprem al URSS din 2 august 1940, Republica Sovietică Socialistă Moldovenească era formată dintr-o parte a Basarabiei luată de la România la 28 iunie 1940 ca rezultat al Pactului Molotov-Ribbentrop, încheiat între URSS și Germania, locuită majoritar de o populație vorbitoare de limba română, și dintr-o porțiune de pământ situată în partea stângă a Nistrului în Ucraina (URSS), Transnistria, care i-a fost anexată în anul 1940 [...].

§ 53. Într-un apel lansat la 6 decembrie 1991 comunității internaționale și Consiliului de Securitate al ONU, Președintele Republicii Moldova, Mircea Snegur, Președintele Parlamentului Republicii Moldova, Alexandru Moșanu și Prim-ministrul, Valeriu Muravschi, au protestat împotriva ocupației la 3 decembrie 1991 a orașelor moldovenești Grigoriopol, Dubăsari, Slobozia, Tiraspol și Râbnița situate pe malul stâng al râului Nistru, de Armata a Paisprezecea.

[...] Ei au acuzat autoritățile URSS, în mod special, Ministerul Apărării, de faptul că au fost la originea acestor acțiuni. Militarii Armatei a Paisprezecea au fost acuzați că au distribuit echipament militar separatiștilor din Transnistria și că au organizat separatiștii în detașamente militare, care terorizau populația civilă.

§ 56. În anii 1991-1992, ca urmare a confruntărilor cu forțele de ordine moldovenești, mai multe unități militare aparținând URSS, ulterior Federației Ruse, au trecut cu tot cu muniția lor de partea separatiștilor transnistreni, în timp ce numeroase echipamente militare ale Armatei a Paisprezecea au ajuns în posesia separatiștilor [...].

4. Politicienii post-independență și sindromul de „frate mai mic”

Miopia politică și lipsa totală de viziune nu le-a permis politicianilor post-independență să abandoneze poziția de „frate mai mic” în raport cu Rusia. În Republica Moldova s-au schimbat zeci de guverne, dar la majoritatea dintre ele putem constata o uimitoare consecvență la acest capitol. Voronin „apăra Breansk-ul de tancurile NATO”. Transpirația lui Igor Dodon față de Vladimir Putin era una a raportorului, a unui funcționar raional în fața unui secretar al comitetului central. Până și actuala Președintă a R. Moldova Maia Sandu navighează printre eufemisme și „critici de vodevil”, doar pentru a nu deranja Rusia.

Revenind în anii '90 ai sec. XX, vom constata că atitudinile politicianilor moldoveni au fost total diferite de cele ale liderilor statelor Baltice. Rusia, la fel ca și în Republica Moldova, recurgea la diferite strategii pentru a-și păstra prezența militară în noile state baltice independente, Letonia, Estonia și Lituania. Negocierile balticilor cu Rusia, la fel ca în cazul Republicii Moldova, nu reușeau să rezolve problema. Rusia accepta „în principiu”, să-și retragă „aproape toate trupel”, dar mereu invoca complexitatea calendarului de retragere, lipsa finanțelor pentru retragere, incertitudinea viitorului bazelor militare și materiale.

Disensiunile în cadrul negocierilor de retragere a trupelor de ocupație au generat între Rusia și micii săi vecini baltici fricțiuni serioase și acuzații de tot felul. Pe de o parte, statele Baltice cereau evacuarea necondiționată și imediată a trupelor de ocupație, la rândul său, Rusia invoca dificultățile logistice și sociale pentru retragerea trupelor de ocupație din statele baltice din cauza lipsei

de locuințe și locuri de muncă în Moscova, în special în timp ce trupele rusești erau retrase și din alte state din Europa de Est.

La fel ca și în Republica Moldova, oficialii ruși manipulau în mare măsură problema drepturilor omului pentru a distra atenția de la problema retragerii trupelor (consilierul principal la Misiunea Permanentă a URSS la ONU Boris Tsepov (Борис Цепов), acuza cele trei state Baltice că militarii ruși care trăiesc în țările baltice sunt supuși „purificărilor etnice”⁶. Exact aceeași retorică era folosită de Rusia în raport cu cerințele Chișinăului oficial de a retrage trupele de ocupație din stânga Nistrului.

La fel ca și în cazul Republicii Moldova, liderii militari ruși insistau să mențină prezența militară în regiunea Mării Baltice. Rusia insista pe menținerea unor baze navale pentru operațiuni militare regionale, sperând să păstreze facilități precum baza navală *Liepāja*, stația de radar antirachetă *Skrunda* și stația de monitorizare spațială *Ventspils* din Letonia și baza submarină *Paldiski* din Estonia, precum și drepturile de tranzit către *Kaliningrad* prin Lituania. Deși Rusia n-a făcut niciodată publice aceste date, diplomații baltici susțineau că la acea vreme în Letonia se aflau între 100 000 și 150 000 de soldați, în Estonia – între 15 000 și 20 000 și în Lituania – 20 000.

Fiind încurajată de cedările politice făcute în Moldova de guvernul Sangheli și de războiul civil din Georgia, Rusia a început să amenințe cele trei state Baltice că își va păstra trupele acolo unde se aflau, sub pretextul „garantării drepturilor civile” ale etnicilor ruși (la fel cum a făcut-o în Transnistria). Spre deosebire de moldoveni, balticii au înțeles realitatea amenințărilor neo-imperialismului rusesc. Astfel, diplomații din cele trei state au propus în luna noiembrie 1992 un proiect de rezoluție către Adunarea Generală a ONU, prin care solicită retragerea imediată a tuturor soldaților ruși, relicve ale defunctului imperiu sovietic.

În consecință, la 25 noiembrie 1992, Adunarea Generală a ONU a adoptat rezoluția **nr. A/RES/47/21**⁷ privind Retragerea completă a forțelor militare străine de pe teritoriile statelor Baltice⁸. Pentru a înțelege importanța acestei rezoluții, reproduc mai jos prevederile de bază:

1. *Expresses support for the efforts made by the States participating in the Conference on Security and Cooperation in Europe to remove the foreign military forces stationed on the territories of Estonia, Latvia and Lithuania*

⁶ <https://www.nytimes.com/1992/10/04/world/3-baltic-nations-ask-un-to-help-get-troops-out.html> (accesat: 20.10.2021).

⁷ [https://www.refworld.org/docid/3b00efdf1f.html%20\[accessed%202021%20October%202021\]](https://www.refworld.org/docid/3b00efdf1f.html%20[accessed%202021%20October%202021]) (accesat 20.10.2021).

⁸ (Engl) Complete withdrawal of foreign military forces from the territories of the Baltic States.

- without the required consent of those countries, in a peaceful manner and through negotiations;*
2. *Calls upon the States concerned, in line with the basic principles of international law and in order to prevent any possible conflict, to conclude without delay appropriate agreements, including timetables, for the early, orderly and complete withdrawal of foreign military forces from the territories of Estonia and Latvia;*
 3. *Urges the Secretary-General to use his good offices to facilitate the complete withdrawal of foreign military forces from the territories of Estonia, Latvia and Lithuania;*
 4. *Requests the Secretary-General to keep Member States informed of progress towards the implementation of the present resolution and to report thereon to the General Assembly at its forty-eighth session;*
 5. *Decides to include in the provisional agenda of its forty-eighth session the item entitled „Complete withdrawal of foreign military forces from the territories of the Baltic States”.*
 6. *Takes note with satisfaction of the report of the Secretary-General;*
 7. *Recommends that the specialized agencies and the international institutions consider the question of the cooperation and coordination of assistance to Non-Self-Governing Territories within the context of the Administrative Committee on Coordination and its subsidiary bodies;*
 8. *Welcomes the statements made by the representatives of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, the Food and Agriculture Organization of the United Nations and the United Nations Development Programme, and invites other specialized agencies and the international institutions associated with the United Nations to participate in future debates of the General Assembly on the remaining Non-Self-Governing Territories, with a view to apprising the Assembly of their development programmes in those Territories and thereby facilitating more informed comments on their work;*
 9. *Requests the Secretary-General to report to the General Assembly at its forty-eighth session on the implementation of the present resolution;*
 10. *Decides to keep this question under review.*

Un fapt mai puțin cunoscut este că misiunea moldovenească de la ONU a purtat negocieri intense cu diplomații celor trei state baltice pentru a include și Republica Moldova în această rezoluție. Trebuie să menționez că această inițiativă a fost tratată cu multă prudență și reticență de diplomația celor trei state Baltice. Mai jos, voi explica motivul acelei reticențe. Cu toate acestea, după negocieri lungi și complicate, s-a ajuns la o înțelegere de principiu privind extinderea rezoluției Adunării Generale a ONU și includerea Republicii Moldova la „pachet” cu Letonia, Lituania și Estonia.

Pentru Republica Moldova includerea într-o astfel de rezoluție ar fi însemnat un salt calitativ în internaționalizarea problemei, iar presiunile occidentale

pentru retragerea trupelor de ocupație din statele Baltice ar fi acoperit și Republica Moldova. **Punctul pe acest proiect a fost pus atunci când Misiunea moldovenească de la ONU a primit instrucțiuni imperative de la Chișinău pentru a întrerupe orice discuții cu cele trei state Baltice și de a renunța oficial la includerea Republicii Moldova în acea rezoluție.** Amintindu-mi cum guvernul de la Chișinău și-a retras, la indicația Kremlinului, propriile observații de la CEDO în cauza Ilașcu (care recunoștea agresiunea militară rusească), nu-i greu de presupus de unde a primit guvernul Sangheli aceste instrucțiuni.

Ambasadorul de la acea vreme la ONU⁹ îmi povestea cât de dezamăgiți erau diplomații baltici de această decizie și ce lovitură de imagine i-a fost aplicată Republicii Moldova.

Pentru a salva cumva aparențele, Ministrul de Externe al Republicii Moldova de la acea vreme, Nicolae Țău, a ținut un discurs la sesiunea a 47-a a Adunării Generale a ONU (01.10.1992), cu un titlu la fel de ambiguu ca și întreaga politică externă moldovenească post-independentă „Armata a 14-a – o permanentă sursă de tensiune”.

Aș vrea să revin la consecințele rezoluției nr. A/RES/47/21n emise de către Adunarea Generală a ONU. Încercările Rusiei de a ignora această rezoluție au provocat amenințarea Senatului SUA, la jumătatea lunii iulie, de a opri orice ajutor acordat Rusiei în cazul în care forțele nu ar fi fost retrase până la sfârșitul lunii august 1994. În consecință, retragerea finală a trupelor de ocupație de pe teritoriul statelor baltice a fost finalizată la 31 august 1994 (trupele ruse au fost retrase din Lituania la 31 august 1993, din Letonia¹⁰ la 30 aprilie 1994 și din Estonia¹¹ la 26 iulie 1994). Cu toate că istoria nu acceptă condițional-optativul, am putea presupune că lucrurile ar fi mers altfel și în raport cu Republica Moldova.

În încheierea acestui subiect, voi reveni la reticența balticilor față de politicienii moldoveni. În 2017, fiind la Vilnius, am avut onoarea să port o discuție lungă și interesantă cu primul președinte al Lituaniei după restabilirea independenței, Vytautas Landsbergis¹². Acesta mi-a povestit, printre altele, despre „consecvența” delegației moldovenești la primul Congres al Deputaților

⁹ În anii 1992-1996, funcția de ambasador și reprezentant permanent al Republicii Moldova pe lângă ONU a fost exercitată de Tudor Panțăru.

¹⁰ Rusia a operat stația radar *Skrunda-1* până când a fost scoasă din funcțiune, la 31 august 1998. Guvernul rus a trebuit apoi să demonteze și să scoată echipamentul radar; această lucrare a fost finalizată până în octombrie 1999, când situl a fost returnat Letoniei. Ultimul soldat rus a părăsit regiunea în acea lună, marcând un sfârșit simbolic al prezenței militare rusești pe pământul baltic.

¹¹ Unele trupe ruse au rămas staționate în Estonia, în Paldiski, până când baza militară rusă a fost demontată și reactoarele nucleare au suspendat operațiunile la 26 septembrie 1995.

¹² https://en.wikipedia.org/wiki/Vytautas_Landsbergis (accesat: 20.10.2021).

Poporului din URSS, convocat la Moscova la 25 mai 1989. Seara, în ajun de ședințe se înțelegeau cu delegațiile statelor Blatice să adopte poziții comune pe diverse probleme, iar dimineața, moldovenii „uitau” de orice înțelegeri și votau așa cum cerea Moscova. Acest comportament laș, inconsecvent și lipsit de demnitate al politicienilor de la Chișinău, a devenit unul definitoriu pentru politicile promovate în cei treizeci de ani de existență a acestui stat.

A trebuit să treacă 26 de ani ca, în iunie 2018, Adunarea Generală a ONU să adopte, cu 64 de voturi „pentru” și 15 „împotriva”, rezoluția Republicii Moldova privind retragerea trupelor ruse din regiunea transnistreană. Cehia, Polonia și Marea Britanie s-au alăturat în calitate de co-sponsori la rezoluția Republicii Moldova. Rusia s-a opus vehement adoptării documentului, insistând chiar asupra retragerii rezoluției de pe agendă, însă propunerea nu a fost susținută de statele membre.

După adoptarea documentului, adjunctul reprezentantului Rusiei la ONU, Dmitri Polianski, a declarat că acesta va avea un puternic impact negativ asupra procesului de apropiere a celor două maluri ale Nistrului, precum și asupra progresului înregistrat în ultimul timp în reglementarea transnistreană: „Viitorul apropiat va arăta ce lovitură dură a fost dată procesului de apropiere a celor două părți și e regretabil că viitoarele eșecuri se vor asocia cu Adunarea Generală ONU”. Polianski a acuzat, de asemenea, și UE de „duble standarde” și de faptul că nu e interesată de o reglementare în problema transnistreană, că îi pasă doar de geopolitică, nu și de nevoile oamenilor din regiune.

Poziția Rusiei a fost susținută și de Siria, al cărei reprezentant a preluat mai multe teze ale argumentării rusești, spunând, printre altele, că formatul 5+2 este cadrul optim pentru a rezolva problemele ce țin de reglementarea transnistreană, iar rezoluția privind retragerea trupelor ruse „nu va îmbunătăți relațiile” dintre Republica Moldova și Rusia și ar putea compromite efortul de menținere a stabilității în regiune.

Din păcate, impactul acestei rezoluții este egal cu zero. Rusia lui Putin, dar și lumea în general era total diferită în 2018 decât în 1992. În acest context, nu pot să nu menționez degringolada tradițională a pozițiilor conducerii politice de la Chișinău, pe care Rusia le-a speculat cu multă abilitate.

În iunie 2018, președintele de la acea vreme, Igor Dodon, a criticat proiectul de rezoluție inițiat de guvernul țării pe care o conduce (!), calificând poziția țării în fruntea căreia se afla (!) ca fiind „distructivă și în detrimentul efortului de reglementare transnistreană sub egida OSCE”. La o distanță de doar trei ani din momentul acelei declarații, actuala Președintă a Republicii Moldova, luând cuvântul la tribuna ONU, a schimbat substanțial accentele și prioritățile politicii externe. Aceasta a preferat să prioritizează pericolul „escrocilor ce au fo-

losit Republica Moldova ca țară de tranzit, pentru a spăla bani prin instituțiile de la Chișinău, înainte de a-i depune în străinătate”, iar retragerea trupelor de ocupație de pe teritoriul Republicii Moldova a fost bifată mai mult formal pe un fundal absolut secundar, fiind folosită formula de vodevil, de „reiterare a poziției anterioare”. Pentru a îndulci și această pastilă, Președinta Maia Sandu a făcut practic o reverență la adresa Rusiei: „reiterarea poziției anterioare” a fost făcută „în spiritul neutralității constituționale a Republicii Moldova”:

În spiritul neutralității constituționale a Republicii Moldova și al dreptului internațional, aș dori să reiterez că poziția noastră cu privire la retragerea completă și necondiționată a forțelor ruse rămâne neschimbată. Aceasta include îndepărtarea sau distrugerea munițiilor din depozitele de la Cobasna, care reprezintă o amenințare pentru securitatea și mediul din regiune în ansamblu. Mizăm pe sprijinul comunității internaționale în acest demers.

Pentru comparație, ar fi util să analizăm spiritul discursului ex-Președintelui Georgiei, Mihail Saakașvili, din 2013, la aceeași tribună a ONU, pe subiectul ce vizează aceleași amenințări ca și cele privitoare la Republica Moldova¹³.

Chiar în clipa în care vorbesc, țările Est Europene care aspiră să se alăture familiei Europene a națiunilor democratice libere se confruntă cu presiuni constante și amenințări. Armenia a fost strâmtorată și forțată să semneze acordul Uniunii Vamale care nu este în interesul ei și nici al regiunii noastre, Moldova este supusă blocadei, Ucraina este atacată constant, Azerbaidjanul se confruntă cu o presiune extraordinară, iar Georgia este ocupată. De ce?”, a întrebat Saakașvili și a continuat: „Pentru că un vechi imperiu încearcă să-și refacă granițele de altădată. Granițe nici nu-i cuvântul potrivit, din moment ce acest imperiu – fie Imperiul Rus, fie Uniunea Sovietică, Federația Rusă sau Uniunea Eurasiatică – n-a avut vreodată granițe. A avut numai margini.

Concluzii

Încheind această succintă analiză, voi reveni la începutul alocuțiunii mele. Spuneam că declanșarea de către Rusia a focarelor de separatism în sudul Basarabiei și ocupația militară a raioanelor din stânga Nistrului a fost o acțiune bine calculată ce avea ca scop menținerea acestui teritoriu în cadrul *fatherland*-ului rusesc post-sovietic.

Analizând toate „oscilațiile” și „ezitățile strategice” ale elitelor politice moldovenești din cele trei decenii de existență a Republicii Moldova, apare o serie de întrebări logice. De ce diplomația moldovenească nu a folosit niciodată acest argument forte, furnizat de CEDO, care este Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Ilașcu și alții c. Moldovei și Rusiei? **Fiind**

¹³ <https://news.un.org/en/story/2013/09/450672> (accesat: 20.10.2021).

pronunțată de un tribunal internațional, această hotărâre beneficiază de autoritatea și puterea lucrului judecat.

Acest argument nu a fost folosit niciodată pentru a determina Rusia să-și retragă trupele de ocupație de pe teritoriul nostru, deoarece el vine într-o contradicție fundamentală cu viziunile politicienilor moldoveni post-independență, asupra naturii și identității politice a Republicii Moldova. La fel ca și Declarația de Independență, Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Ilașcu scoate în evidență caracterul criminal al Pactului Molo-tov-Ribbentrop și al rolului pe care l-a jucat Rusia în istoria acestui teritoriu.

Chiar dacă la modul declarativ cereau retragerea trupelor rusești de pe teritoriul Republicii Moldova, în aceste trei decenii, conducerile politice, de facto, și-au dorit prezența Armatei a 14-a pe teritoriul acesta. Trupele ruse rămâneau, în fond, o garanție a păstrării în orbita rusească a Republicii Moldova, un soi de neo-RSSM controlat de Kremlin, al cărui patrimoniu a fost lăsat spre devorarea elitelor cleptocratice post-sovietice.

Actualmente, Republica Moldova are o guvernare ce se declară pro-europeană, ai cărei lideri nu au prea mult în comun cu elitele post-sovietice despre care vorbeam mai sus. Nici Republica Moldova de astăzi nu mai este acea creatură politică hidoasă, dominată de românofobie cum era în ani '90. Astăzi, nimeni nu mai discută în termenii „Karandașului” lui Sangheli, ai acuzațiilor de „expansionism românesc” sau ai tezelor lui Voronin, precum că România este „ultimul imperiu din Europa”. Cu toate acestea, matricea politică din care a ieșit această guvernare determină atitudini strategice care în esență nu diferă prea mult de cele socialisto-agrariene din anii '90 ai secolului trecut. Așadar, ideea firească de „două state românești” este tratată cu multă răceală și torpilată tacit de actuala conducere politică, la fel cum o făceau predecesorii săi „stataliști”. Diferența este că, la acea vreme, eram „aburiți” cu planul de a „face din Moldova o Elveție”, dar astăzi cu povești despre o efemeră și iluzorie „regăsire într-o Europă comună”.

În ciuda declarațiilor constante despre prioritatea rezolvării problemei teritoriilor ocupate, a retragerii trupelor de ocupație, nicio forță politică și niciun guvern n-a venit cu o viziune clară sau cu o foaie de parcurs privind rezolvarea reală a acestei probleme. Așa-numitul mecanism de „soluționare pașnică” sau „5+2” cum mai este numit, din start, a fost conceput drept unul sinucigaș pentru guvernul de la Chișinău – singurul scop al acestui format este menținerea pe termen mediu a actualului *status quo*, iar pe termen lung, pregătește consolidarea independenței *de facto* a așa-numitei republici „moldovenești” nistrene.

Păstrând acest mecanism și acceptând prezența așa-numitor „pacificatori” pe teritoriul său, Chișinăul, de fapt, nu face altceva decât să-și pregătească propriul rug funerar. Astăzi, doar un orb nu vede că singurul efect al acestui mecanism l-a constituit consolidarea instituțională a quasi-statalității transnistrene,

decuplarea informațională, ideologică și valorică a locuitorilor din teritoriile ocupate de tot ce înseamnă Republica Moldova. Singura zonă unde legăturile dintre cele două maluri nu au fost afectate de acest conflict este zona interlopă: contrabanda, traficul de oameni, spălările de bani – toate aceste procese înfloresc în teritoriile ocupate.

Lașitatea, obediența și complezența cu agresorii nu au cum să aducă alte rezultate decât cele pe care le avem astăzi. Concluziile acestui text nu arată deloc optimist, de altfel, ca și perspectivele viitoare ale Republicii Moldova.

Atâta timp cât nu ne vom respecta noi pe noi înșine, nu ne va respecta nimeni. Inclusiv adversarii noștri strategici.

Rezumat

În prezentul articol analizez rolul Hotărârii Curții Europene a Drepturilor Omului în cazul Ilașcu și alții împotriva Moldovei și Rusiei. Pronunțată de un tribunal internațional, această hotărâre beneficiază de autoritatea și puterea lucrului judecat. Cu toate acestea, argumentul a fost „ignorat strategic” de către politică moldovenească. Am încercat să găsesc răspunsul la întrebarea: De ce diplomația moldovenească nu a folosit niciodată acest argument puternic oferit de CEDO?

Concluzia la care am ajuns este că liderii politici din aceste trei decenii de independență, chiar dacă au cerut declarativ retragerea trupelor rusești de pe teritoriul Republicii Moldova, și-au dorit *de facto* prezența Armatei a 14-a pe teritoriul moldovenesc. Trupele ruse *de facto* au rămas o garanție a menținerii pe orbita rusească a Republicii Moldova, un fel de neo-RSSM controlat de Kremlin, al cărui patrimoniu a fost lăsat să devoreze elitele cleptocrate post-sovietice.

Conform sondajelor de opinie, în cei 30 de ani de independență, problema prezenței militare ilegale rusești în Republica Moldova oscilează între opt și zece la sută în ierarhia celor mai presante probleme cu care se confruntă societatea moldovenească. Cu toate acestea, rămâne problema numărul unu a acestui stat, iar fără soluționarea ei nu va avea loc nicio schimbare substanțială nici în politica externă, nici în cea internă. Timp de trei decenii de independență, problema teritoriilor ocupate de pe malul stâng al Nistrului, Benderul (Tighina), împreună cu instrumente indirecte de influență, precum mass-media, biserica ortodoxă rusă, minoritățile imperiale, șantajul economic și energetic, rămâne unul dintre cele mai importante instrumente de control ale Kremlinului asupra Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: Republica Moldova, trupe rusești, CEDO.

Alexandru Tănase

Ex-președinte al Curții Constituționale a Republicii Moldova

E-mail: al.tanase@gmail.com